

Rachel Haarseth

Fiskevegene østover fjellet fra Øvre Rendal

Kan det tenkes at forfedrene til de første bofaste i Øvre, Elvål og Unset tilhørte en "samisk" veidemannskultur som holdt til mellom Femund og Bottenhavet i Sverige, og som var godt kjent med alle sjøene og elvene i dette området? At bosettinga i disse bygdene skjedde fra øst, og at deres bruk av fiskejøene, og dermed vegene, er like gammel som bosettinga?

I anledning av at jeg denne sommeren skulle skrive en semesteroppgave, fikk jeg fornøyelsen av å gå østover fjellet fra Øvre Rendal. Jeg valgte rendølenes gamle fiskeveger som tema, og etter å ha studert mye av det som fantes om fjellets historie i skriftlige kilder, pakket jeg sekken og gikk alle de 3 gamle fiskevegene.

Jeg fikk rikelig med tid til å gruble undervegs – og etterpå, da oppgaven skulle skrives. Tre bygdelag hadde hver sin veg 3-4 mil østover fjellet, vegene gikk ganske parallelt og bare 3-6 km fra hverandre. Grendene hadde, og har, rettigheter i hver sin sjø: Øvre Rendal i Sølensjøen, Elvål- og Haugsetgrendene i Istern og Unsetgrenda hadde sitt fiske i Femund og Koraelva (Tufsinga).

Skriftlige kilder fra 1626 viste at fisket øst på fjellet hadde pågått "så lenge en kjente til". Det er mye som taler for at den første bruken av fiskesjøene er

eldre enn den varige bosettinga i bygda, og at de som bosatte seg i bygda hadde mye til felles med de som levde i fjellet og i området østover og sørover i Sverige.

De gamle fiskevegene må ha vært svært godt synlige, rene autostradaene innover fjellet, for rendølene hadde så å si alt sitt utmarksbruk østover fra bygda. Jeg så spor etter det meste: Omfattende slåttebruk og hjemkjøring

av fôret, beitebruk og seterdrift, tømmer- og ved-drifter, kolbrenning, jernblestring, jakt og fangst.

Kanskje dro jeg konklusjonen litt

for langt, men jeg tenkte mange ganger at de gamle rendølene måtte nærmest ha vært nomader, ved at de i stor grad levde inne på fjellet om somrene,

både for å skaffe mat til seg og husdyra, hevdet sine rettigheter, og for å utføre nødvendig arbeid. De dro ikke ut i naturen slik som jeg gjorde, de levde i den og var en del av den.

Med alle de forskjellige aktivitetene som foregikk inne på østfjellet, inklusive fiskeriene, må fiskevegene være like gamle som bosettinga. Det måtte være et yrende liv inne på fjellet om somrene og stor trafikk av folk som gikk fram og tilbake i ulike ærend. Jeg tror ikke det var slik som J. B. Bull hevdet: Det dårlige fisket i Rena-elva tvang rendølene inn på fjellet da befolkningen vokste i vikingetiden/middelalderen.

I forarbeidet til matrikkelen fra 1723 ble rendølenes fiske beskrevet som ”*Røye og Øret Fiskerij av ei Sønnderlig Verdj*”. Hvorfor beskrev embetsmennene fisket som dårlig, når det var så viktig for bygdefolket at den første fiskerettsaken gikk 100 år tidligere? Ble embetsmennene, som neppe var ute i bygdene og kontrollerte, lurt av rendølene, fordi de ville unngå større skatter? Eller hadde fisket i fjellet noe med identitet og gammel kulturarv å gjøre?

Vi har lett for å tenke at jordbrukskulturen kom langs kysten og spredte seg innover i landet. Og at den samiske kulturen kom fra nordøst og holdt seg i fjellområdene. Kan det tenkes at det fantes folk som levde i en blanding av disse kulturene, som i sinn og sjel tilhørte den samiske kulturen, men som materielt ordnet seg med noe fra begge kulturene ut fra lokale forhold?

Kan det tenkes at forfedrene til de første bofaste i Øvre, Elvål og Unset tilhørte en ”samisk” veidemannskultur som holdt til mellom Femund og

Bottenhavet i Sverige, og som var godt kjent med alle sjøene og elvene i dette området? At bosettinga i disse bygdene skjedde fra øst, og at deres bruk av fiskesjøene, og dermed vegene, er like gammel som bosettinga?

Mine spørsmål er mange og min undring er stor. Jeg håper at de gamle fiskevegene kan bli lagt ut som kulturveger slik at flere kan gå østover, oppleve, og reflektere over forfedrenes verdisyn som var noe av grunnlaget for at tre så lange veger gikk side om side østover fjellet.

Rachel Haarseth
Museumssentret Ramsmoen
2500 Tynset